

מדות והליכות בראי הפרשה

מדות טיש

נושא השבוע: למוד זכות

פרשת
קדשיםמבית
שבט טיש

משבח

מאמר פתיחה

מדגש מהות המדה

אחת המצוות החשובות שנוצטטנו עליה בתורה, היא המצווה לדון כל אדם לכף זכות, שנאמר "בצדק תשפט עמיתך". וכאשר רואים אדם עושה דבר קטן, שאפשר לדנו לכף זכות או לכף חובה, יש להכריע לכף זכות. וגדולה מדה זו של למוד זכות, עד שאמרנו חז"ל שמי שמלמד זכות על חברו, מלמדים עליו זכות בשמים ומוחלים בנכותו לטובה, ומדה זו היא מהדברים שעליהם אמרו חז"ל שהעושה אותם אוכל פרותיהם בעולם הזה והקדושתו לו לעולם הבא. ודברים ברורים כתב השל"ה הקדוש, שמי שיש בידו מדה זו, אינו אפילו אם נרשמו עליו למעלה כמה עונות שעשה, באים סיגורים ופרקליטי ישר, ודנים אותו לכף זכות, ואין בלחם המקטרגים לקטרג, ונמצאו למדים מכאן על חשיבותה של מדה זו וגדל כחה להכריע את האדם עצמו לטובה. הבעל שם טוב הקדוש היה אומר, שכאשר אדם רואה חסרון אצל אדם אחר, צריך הוא לדעת שהחסרון נמצא בו עצמו, ואם הוא ימחק לדון את חברו לחובה, אינו הוא חורץ גם דין לעצמו, כי יתכן שהוא עצמו נכשל כבר בדבר דומה, ואם הוא מכריע את חברו לחובה, אינו גם בשמים יכריעו אותו לחובה. וישגורים היו על-פיו של הבעל שם טוב דברי חז"ל במדרש, שדרשו את הפסוק 'ה' צלף', שהקב"ה הוא כצל של האדם, וכשם שהצל מתנועע ומתהלך כפי שהאדם מתהלך, כך גם תוצאות מעשיו של האדם בעולם הזה שכן מתנהגים עמו בעולם הבא. וכאשר האדם מקים "בצדק תשפט עמיתך", גם הקב"ה נוהג עמו כן, ומשתיק את המקטרגים עליו ומרבה עליו סיגורים.

את המצווה לדון כל אדם לכף זכות, לומדים חז"ל מהפסוק שבפרשתנו: "בצדק תשפט עמיתך" והוא נדרש בשני אפנים, גם לשפט דין אמת וגם לדון את החבר לכף זכות. הדרך להגיע למדה זו, היא על-ידי שמחפשים את הטוב שבאלת, ולא את החסרונות שבו, וגם כאשר קשה למצא צד להמליץ טוב, צריך להתאמץ ולחפש אצלו נקודות של אור ולנסות למצא זכות עליו.

ספור נפלא, המלמד כמה צריך לדון כל אדם לכף זכות, גם כאשר קשה לראות את הצד הטוב שבאלת, ספר רבי אריה לוי, מצדיקי ירושלים. בשנת תש"ב, השתתף רבי אריה בלויטו של הסופר רבי אליעזר ריבלין, מחשובי בני ירושלים ורושמי קורותיה, ובין המלומים היה גם ידידו הטוב של המנוח, רבי שמואל קוק, שעבד עמו בצותא בשלשים שנה. לפליאתו, ראה רבי אריה כי ידידו זה פורש מהלוייה שהיתה בתחלת דרכה, ובמקום ללוות את חברו הטוב לבית עולמו, נכנס לחנות פרחים ורוכש שם עציץ מתרס. תמה רבי אריה: "האם כך נוהג אדם פה קרוב לחברו ואינו גומל עמו חסד של אמת? האם לא מצא שעה אחרת כדי לרכוש את העציץ, והוא צריך לקנותו דוקא עכשו בעת הלוייה?" לא רצה רבי אריה לעבר על הצווי של "הוכח תוכיח את-עמיתך", והוא פנה לרבי שמואל ושאלו על כך. הסביר לו רבי שמואל את מעשיו: "זה כמה שנים שאני מטפל באיש אחד שהצטרע לא עלינו, ואמש שבק חלה חיים לכל-ח. מחשש הדבקות במחלתו, החליטו הרופאים לשרף את כל בגדיו וחפציו, ובכללם היו גם התפלין שלו. כששמעתי על-כך, מהרתי אל הרופאים ודרשתי מהם שלא ישרפו חלילה את התפלין, ולבסוף הצלחתי להגיע אתם לסכום, כי אם אביא עד השעה שתים עשרה בצעירים עציץ מתאים העשוי חרס, יסכימו הרופאים להטמין בו את התפלין ויגזו אותו באדמה בקדשה. מפיון שהזמן קצר, ויודע אני שאם לא אמהר אל בית הרפואה למצטרעים, ישרפו חלילה את התפלין, לא היתה הבירה בדי, ונאלצתי לעזוב את הלוייה כדי לרכוש את העציץ". רגיל היה רבי אריה לוי לספר ספור נפלא זה, והיה מסים ואומר: "מצא קבלתי על עצמי לדון כל אדם לכף זכות, גם בשעה שמראיה שטחית קשה מאד לדון את האלת לטובה".

סקל ודגמה למדת למוד לכף זכות על כל אחד מישראל, הוא הצדיק המפרסם רבי לוי יצחק מברדיטשוב, שזכה לכינוי הנדיר "סגורם של ישראל", מפני שתמיד היה מחפש כיצד להמליץ טובה על כל אחד מבניו של הקב"ה והיה מהפך בזכותו. וסגלה מפרסמת היא, שבכל עת שהאדם נמצא חלילה במצר וזקוק לישועה, יזכיר את שמו של רבי לוי יצחק בן שרה שאשא, ומיד יתמתקו מעליו הדינים והגבורות, ויתהפך מצבו לטובה בזכותו של הצדיק. ואמר צדיקים, שדי אם מזכירים את שמו של רבי לוי יצחק, וכבר גורמים בזה למוד זכות על ישראל, והיו שהוסיפו ואמרו שגם כאשר רק מזכירים את שם העיר ברדיטשוב, גם בזה די לעזור זכות על ישראל, כמו שהיו שואלים בפמקדש אם האיר כל המזרח עד שבחרון, כדי להזכיר את זכות האבות הקדושים שטמונים בחברון.

בספרו המפרסם "קדשת לוי" קובע רבי לוי יצחק מסמרות בענין התוכחה לבן ישראל: "זה שמוכיח את נשמות ישראל בטוב, מעלה את נשמות ישראל למעלה, וראוי הוא להיות מנהיג על ישראל". ולא היה רק נאה דורש אלא גם נאה מקיים, ובכל יהודי היה מוצא את נקדת הטוב שבו, כמספר שפשהיה רואה עגלון מושח את גלגלי עגלתו בזפת תוף כדי תפלתו, אמר: "רבונו של עולם, ראה נא יהודי זה, שאפלו בשעה שהוא מושח את גלגלי עגלתו, הרי הוא מתפלל..." ותדיר היה מסגיר על עם ישראל ומחפש להכריע את זכותם לטובה, ביחוד בימי הדין, ופעמים רבות עלה בידיו לקרע את גזר הדין ולהטות את הדין לטובה לכל בני דורו.

המומים שרואה אדם בחברו, הם מומי עצמו.

ודומה הוא לאדם שמביט בראי ורואה את

בבואתו עם כל הלקויים והחסרונות שבו...

(רבי שמואל מסלונים)

נמשל

למה הדבר דומה

עם ועדה: "כיצד מעז אפה לברך על התורה הקדושה, באשר אפה מסרב לדון? רד מהבימה!" פניו של המוסר חורו ומוסר ברה עשה כמציאות הרב, אולם המתפללים כלם היו אחוזים פחד ואימה, כשהם יודעים כי נקמתו של האיש בוא תבוא.

עברו ימים מעטים, ואל ביתו של הרב הגיע יהודי כפרי שהתגורר בכפר סמוך, והזמין את הרב לבוא מחר לכפר ולשמש כסנדק בבית המילה של בנו. למחרת, השכים הרב קום, ויחד עם שני תלמידיו הנאמנים יצא מהעירה בדרך אל הכפר. הדרך הייתה געומה, ולבם של התלמידים היה טוב עליהם, אולם לפתע נחרדו לראות כי סוס מהיר מתקרב לעמדתם במהירות גדולה, ועליו יושב המוסר הרשע כשבעניו תאות רצח וחרב גדולה תלויה על מתניו. בפחד וחלחלה זעקו התלמידים אל הרב, ולפליאתם עצם הרב את עיניו ושקע בשרעפיו. המרחק ביניהם הצטמצם, והתלמידים כבר החלו לומר ודוי בלחש, אולם לפליאתם התהפכה לפתע הקערה על-פיה. המוסר ירד מסוסו בהכנעה, ובקול נמוך בקש מהרב סליחה על הצער שגרם לו. האיר לו הרב פנים, בקש ממנו ראשית לפצות את שכנה הרוכל בתוספת מונו על הצער שהוא גרם לו, ומעתה ואילך ייטיב את דרכיו. לפליאת התלמידים שלח המוסר מפיו עשורה רבליים ומסרם לידי הרב מתוך הכנעה, ומיד לאחר מכן, עלה האיש על סוסו ונעלם מן העין.

"מה קרה פה?" שאלו התלמידים הנבוכים את הרב, והוא הסביר להם בקצרה: "דעו לכם, שבאשר ראיתי את האיש מתקרב אלינו, ידעתי כי אנו נמצאים בסכנה גדולה, ומיד התחלתי לנסות להפוך בזכותו של האיש ולמצא בו צד של טובה. כי אין שום יהודי שבעולם, אפילו היהודי הנחות והפחות ביותר, שלא נמצא בו דבר טוב. חשבתיו בלבי, שהיהודי הזה הוא בודאי בגדר 'תינוק שנשפה', כי הוא התנתם בילדותו ולא התחנך כראוי, ולכן התחלתי לרחם עליו ונסיתי לתרץ לעצמי מדוע הוא מתנהג כפי שהוא מתנהג. והרי כבר נאמר במשלי 'פמים הפנים לפנינו כן לב האדם לאדם', ואם אדם דן את חברו לכף זכות, אזי גם לבו של החבר מתהפך עליו לטובה, וכך באמת היה".

הנמשל

את המעשה הנפלא הזה, ספר המקובל הנודע רבי נחום משיאדיק לרבי זלמן חיים ריבלין, והוא ספרו לרבי יוסף חיים זוננפלד רבה של ירושלים, שספרו לרבי שמואל הוימיר בעל "עבוד המלך". רבי נחום היה אחד התלמידים שהתלנה אל רבו בשעה שארע לו מעשה כזה, וממנו למד כפה צריך ללמוד זכות על כל יהודי באשר הוא, ועל-ידי כן אפשר להפוך את לבו של כל אחד לטובה.

עני ואביון היה שכנא. הוא לא פחל בשום מלאכה ועסק במקצועות שונים בעת ובעונה אחת, אך התקיים בו הפתגם השגור: "הרבה מלאכות ומעט פרנסות", ומעולם לא הייתה הרחה שרויה בביתו. היה זה בקר נעים אחד, כאשר שכנא חזר לעירתו בשמחה עם מספר ביצי משק שקבל מאחד הכפריים, ורגליו נעשו כאלו קלות יותר בדרך לביתו. אך כשראה שכנא את האיש העומד נכחו בשער העירה, נפל לבו בקרבו. היה זה המוסר' של העירה, איש רע מעללים שהטיל את חתתו על התושבים כלם, ועל אף היותו יהודי שמש כמלשין נתעב של הפריץ, ויהודי המקום סבלו ממנו קשות. "מה ביך?" שאל האיש את שכנא, וכשהלה נסה להתחמק ממנו, הרים את מקלו ודרש ממנו להביא אל ביתו את כל הביצים שבידיו. בידיים רועדות ובברפים כושלות השתרחק שכנא אחר פו-הבליעל, ובחוסר ברה הלך עמו עד ביתו. בהגיעם, דרש הלה מהרוכל המסכן להניח את הביצים ליד דלת הבית, וכששכנא נסה לרמוז לו כי עליו לשלם את מחיר הביצים, אדמו פניו של הרשע והוא פלה את כל חרונו בהלה גדל שנקלע לידיו. בחמת זעם נטל האיש את תבנית הביצים והטיחה בלה בשכנא המבהל, כאשר על פניו וזקנו נגרים החלמונים שבביצים, ומתערבבים בדמעותיו החמות. שכנא נותר המום מאחורי הדלת שנטרקה לפניו, וכשל תחתיו בבכי מר. הוא התקומם בלו אל מול הגזלה והחמס, ולאחר רגע של יאוש, קם מעדד ופנה הישר אל ביתו של רב העירה.

הרב הפיר היטב את שכנא וידע את תמיתו וישרו, וחרדה עמקה אפפה אותו אל מראה פניו המרובות של שכנא ועיניו הדומעות. כששמע הרב את מעשה הנבלה של המוסר הרשע, אזור עז ותעצומות ושלח את שמשו הנאמן לזמן לפניו את האיש לדון תורה עם שכנא הרוכל. לשון נסה השמש להשתפוט באמתלה שהוא חושש מנקמתו של המוסר, אולם הרב חזק את רוחו והזכיר לו את צווי התורה שאין לדון לחשש מפני איש, והבטיח לו כי מאומה לא יאירע לו. "הרב מזמין אותך לדון תורה", אמר השמש בקול רועד ומגמגם, כשדלתו של המוסר נפתחה לפניו, אך הלה אטם את אזניו משמע ושלח את השמש מביתו בחר-אף. הרב לא הפתע מתגובתו של המוסר, ושלח שוב את שמשו בצרוף אזהרה כי אם לא יתצב לדון יטל עליו חרם חמור ויאסר עליו לבוא בקהל, אולם גם אזהרה זו לא הועילה ולבו של האיש היה כבד.

הגיעה השבת הקרובה, וכדרך הרב הגיע המוסר אל בית הפנסות, כשהוא מטיל את אמתו על המתפללים שלא העז להתגרות בו. כחו של האיש היה כה גדול, עד שהגבאים היו מכבדים אותו מדי שבת בעליה חשוכה, מחשש שפא יתנגם בהם, ואף אחד לא פצה פה מרב אימה. באותה שבת, נקרא האיש כהרגלו אל התורה, אולם כשנסה לברך על התורה, נעמד הרב מלא קומתו ושאל קבל

מרגל

הלכות והליכות

• אדם המחזק לרשע מתר לדונו לכף חובה, והוא רק באדם שפרק מעליו על מלכות שמים בידו ועובר בשירות לב על מצות התורה, ומתן אף לגנותו ולבאותו בין בפניו ובין שלא בפניו, שנאמר "הלוא משנאיה ה' אשנא ובתקומתיה אתקוטט". (חפץ חיים)

• אסור לחשוד באדם כשור, והחושד בכשרים לוקה בגופו. ומי שחושד בחברו בדבר שאין בו, צריך לפסו ולברכו. אולם אם חושש שמא תגרום שנאה בכך שיגלה לחברו שחשד בו, אזי אינו צריך לפסו, בתנאי שלא נגרם לחברו נזק בחשדו. (מסכת ברכות ויומא)

• כל אדם מצוה שלא להביא את עצמו לידי חשד, ושלל יחשדו בו אחרים בין בעניני ממונו ובין בעניני אסור, ואפילו לבטול מצות עשה של דברי חכמים לא יביא את עצמו, לפי שאדם צריך להיות נקי מחטא לפני הבריות, שנאמר "והייתם נקים מה' ומישראל", וכן נאמר "ומצא חן ושלל טוב בעיני אלקים ואדם", "הסר מפה עקשות פה וזילות שפתים הרחק מפה", ואמרו חז"ל "הרחק מן הפעור ומן הדוקה לו". (כף זכות)

• ישמור עצמו מלשנא שום אדם מישראל, כי אם הרשעים שנודעים לו בברור שאי אפשר לדונם לכף זכות, וכל שאפשר לדונם לזכות, מחיב לאהב בנפשו בכל מאודו, בגופו ובנפשו, למים מצות "ואהבת לרעה כמוך". (רבי אלימלך מליז'ענסק)

• ראוי לומר בתחלת תפלת השחר: "הריני מקבל על עצמי לקיים מצות עשה של ואהבת לרעה כמוך", לא בשביל טובת הנאה מהם, אלא גם כשתראה אצל אחד דבר בלתי הגון, אל תהרהר אחריו, אלא תדון אותו לכף זכות. (רבי יצחק אייזיק מקומורנא)

• יש לדון כל אדם לכף זכות, ולתלות את מעשיו שאינם טובים וישרים במקום מגוריו שהטה אותו לרעה, וזה פרוש המשנה באבות 'אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו', למקומו ממש. (רבי יחיאל מאלכסנדר)

• "ואיש כיינתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו", מי שמטיל מום באחרים, לקוי באותה מדה, וכל הפוסל במומו פוסל. (אמרי פי)

• מצות עשה מן התורה לדון כל אדם לכף זכות, שנאמר "בצדק תשפט עמיתך", והיא אחת מתרי"ג המצוות. וכאשר רואה אדם את זולתו שעשה מעשה או אמר דבר שיכול להתפרש לרעה או לטובה, בין אדם למקום ובין אדם לחברו, חייב לדון את זולתו לכף זכות. (כף זכות)

• ואמרו חז"ל, שכל מי שדן את חברו לכף זכות, גם בשמים דנים אותו לכף זכות. (מסכת שבת)

• מי שדן אדם אחר לכף חובה, מלבד שעובר על "בצדק תשפט עמיתך", מביטל גם מצות עשה של "ואהבת לרעה כמוך", ו"לא תשנא את אחיך בלבבך". (הרמב"ם)

• האסור לדון לכף חובה, הוא לא רק בדבור ובמעשה, אלא גם במחשבה בסתר, כי הקב"ה רואה את כל מעשי האדם ומחשבותיו והוא בוחן כליות ולב, שנאמר "אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה'", וכן נאמר "כי אין מלה בלשוני הן ה' ידעת כלם". (כף זכות)

• מי שדן את חברו לכף זכות, הוא דבק במדותיו של הקב"ה ואימרים מצות "ובו תדבק". (מסכת שבת)

• כשרואים אדם שעובר על דבר אסור, צריך לדון אותו לכף זכות בדרכים שונות, כגון שלא ידע את חמור האסור, או שלא התכונן לחטא, או שהיה אנוס וכדומה. (חפץ חיים)

• אם דן את האלול לכף חובה ואחר כך ספר את הדבר לאדם אחר, עבר גם על מצות עשה של "בצדק תשפט עמיתך", וגם על אסור לשון הרע. (שם)

• ביותר צריך לדון לכף זכות אדם ירא שמים, ואף אם עשה מעשה שיש בו ספק אם הוא נוטה לצד הזכות, ואפילו אם נראה יותר שהוא נוטה לכף חובה, יש לו להמליץ טובה עליו ולהפך בזכותו. (שם)

• אם ראית תלמיד חכם שעבר עברה בלילה, אל תהרהר אחריו ביום, כי בודאי עשה תשובה. (מסכת ברכות)

• גם אדם ביוני יש לדון לכף זכות, אך כאשר המעשה נוטה לכף חובה, אין אסור מצד הדין לדונו לכף חובה, אולם יש אסור לפרסם את הדבר. (חפץ חיים)

• מידת חסידות לדון כל אדם לכף זכות, גם מי שאינו ידוע כאיש כשור ואין יודעים את טיבו, ועל זה אמרו חז"ל "והיו דן את כל האדם לכף זכות". (כף זכות)

מהלל

מספורי חז"ל

העמיד מאכלים רבים, על השני מיני משקאות, ועל השלישי מיני מגדים ומטעמים שונים. הלך בעל הבית דרך ארצה מדרומה של ארץ ישראל, עד שהגיע לביתו של רבי עקיבא. עם הגיעו, שמח רבי עקיבא לראותו והזמין להסב עמו לסעודה, ואחר שאכלו ושתו העניק לו בעל הבית את שכר עבודתו במלואו, בלי להחסיר אף פרוטה. בסיומו, פנה בעל הבית אל רבי עקיבא ואמר לו: "אמר נא לי, בשעה שאמרתי לך שאין לי מעות, במה חשדת אותי ומה חשבת עלי באותה שעה?" אמר לו רבי עקיבא בגדל רוחו: "אמרתי בלבי, אולי הזדמנה לך עסקה טובה, וכדי שלא להפסיד אותה, נתת בעבורה את כל המעות המזמנים שהיו בידך". נהנה בעל הבית ממשכנתו ושא: "וכשאמרתי לך שאין לי בהמה, מה חשבת?" אמר לו רבי עקיבא: "אמרתי בלבי, שמא השפרת את הבהמה שלך לאחרים". המשיך בעל הבית ושא: "ומה חשבת כשאמרתי לך שאין לי קרקע?" "חשבת שמסרת אותה בחכירה לאחרים", השיב רבי עקיבא. וכששאלו מה חשב כשאמר לו שאפלו כרים וכסתות אין לו, אמר רבי עקיבא: "אמרתי בלבי, אולי הקדשתי את כל נכסיך לשמים!" אמר לו בעל הבית בלשון שבועה: "העבודה, שכן בדיק היה. נדרתי את כל נכסי בשביל הורקנוס בני שלא עסק בתורה, וכו' יצאתי נקי מכל רכושי ולא היה בדי מה לשלם לך. אולם כשבאתי לחברי החכמים שבדרום, התירו לי את נדרי וכו' חזר רכושי אלי ובאתי לשלם לך", ומיד לאחר מכן המשיך בעל הבית ואמר: "ומכיון שאתה דנת אותי לכך זכות, מברך אני אותך שגם הקב"ה ידון אותך רק לכך זכות". לדעת בעל השאלות, בעל הבית היה התנא רבי אליעזר בן הורקנוס והפועל היה רבי עקיבא. (מסכת שבת)

אבא אמנא היה רגיל לדון כל מעשה לכף זכות, גם כאשר היה נראה הדבר באופן שלילי. פעם שלח אליו אבי שני חכמים, כדי שהללו ינסוהו ויבדקו את מעשיו. כשבאו החכמים לביתו, קבלם אבא אמנא בסבר פנים יפות, האכילם והשקם ונתן להם מקום ללון. טרם עלו על יצועיהם, פרש להם בגדי צמר רכים כדי שתעבר עליהם שנתם. בבקר השכימו החכמים, נטלו עמם את הבגדים עליהם ישנו והביאו לשוק למכור אותם. לפתע פגשו את אבא אמנא בעצמו, והשנים נגשו אליו בשוק ואמרו לו: "אנא מפרך, תן דעתך על הבגדים שבידינו ואמור לנו כפה הם שונים בעיניך". מטרדם של החכמים היתה לבדק מה תהיה תגובתו של אבא אמנא, כשיראה את הבגדים שלו שהוא בעצמו הציע אותם אמש על מטתם של שני האורחים שלפניו, ורצו לראות אם הוא יחשד בהם שהם גנבים, ואולם אבא אמנא לא אמר שום דבר שלילי. הוא נטל את הבגדים לידיו, עין בהם מעט ואמר להם: "הבגדים שונים כן וכן". התפלאו החכמים אל מול צדקתו, והמשיכו לשאל: "אולי זה שוה יותר?" ואבא אמנא השיב במנוחה: "יתכן, אולם אני קניתי אותם בסכום הגה שאמרתי לכם". התפעלו החכמים ואמר לו לאבא אמנא: "הבגדים הם שלך ונטלנו אותם מבינתך, אולם

אל ביתו של הלל הגאון הגיע פעם אורח חשוב מאוד, ולכבודו ערך הלל סעודה גדולה וחשובה. בינתים, בא עני אחד ודפק על דלת הבית, ואמר לאשתו של הלל: "רחמי עלי, כי היום אני נושא אשה ואין לי פרוטה לעריכת סעדת נשואין כראוי". רחמה עליו האשה, ונתנה לו את כל הסעודה שהכינה לבעלה ולאורח החשוב. המתין הלל בסבלנות זמן רב, ובינתים הכינה אשתו עסה חדשה ובשלה מאכלים אחרים והניחה אותם לפניהם. שאל אותה הלל בקול רך ובסבלנות: "מדוע לא הבאת לנו את המזון מיד?" ספרה לו האשה את מה שארע עם אותו עני, והלל אמר לה: "דעי לך שגם אני לא דנתי אותך לכף חובה, אלא לכף זכות, ובטוח הייתי שאת כל המעשים את עושה רק לשם שמים". (דרך ארץ רבה)

בצעירותו של התנא רבי עקיבא, כשהיה בן שמונה עשרה שנה, נשא את בתו של אדם בשם ישוע והתגורר בגליל העליון שבארץ ישראל. מכיון שהיה עני מרוד, נאלץ רבי עקיבא לכתת את רגליו למקומות רחוקים כדי להתפרנס מעמל כפיו ולפרנס את בני משפחתו. נדד רבי עקיבא עד דרומה של ארץ ישראל, ושם השכיר את עצמו למשך שלש שנים רצופות אצל בעל בית אחד, ועמל אצלו ביגיעה ובעמל כפיים. כשהסתיו שלש שנות העבודה הקשה, החליט רבי עקיבא לשוב לביתו, ובערב יום הכפורים פנה לאדונו ואמר לו: "הסתיו שלש שנות עבודתי הקשה אצלה, ועתה מבקש אני לחזור למשפחתי. מבקש אני אפוא ממך, לקבל את שכר עמלי הרב במשך שלש השנים, ואוכל לחזור לילדי ולהביא להם מזון ופרנסה". הבית בו בעל הבית העשיר, ואמר במבוכה: "סלח לי פועלי היקר, אולם אין לי מעות במזון בכיסי, ולכן אין לי אפשרות לשלם לך את שכרך". קבל רבי עקיבא את דבריו בסלחנות, ומיד אמר: "אם אין לי כסף במזון, תן לי בבקשה פרות מהשדות הרבים שברשותך, ואוכל למכור אותם ולפרנס את בני ביתי". שוב נבון בעל הבית ואמר: "אין לי גם פרות". גם הפעם לא רגז רבי עקיבא ואמר במנוחה: "אם אין לי פרות, תוכל לתת לי את אחת מקרקעותי בתמורה לעבודתי, ואני אמכר את הקרקע ואתפרנס משויה". התנצל שוב בעל הבית ואמר: "אין לי גם קרקעות, כשם שאין לי מעות ופרות". לא התפלא רבי עקיבא על דבריו ודן אותו בלבד לכף זכות, ומיד אמר: "אם כן, תן לי בהמות בתמורה לעבודתי", ושוב אמר לו בעל הבית כי גם בהמות אין עמו, וגם על הבקשה לקבל כרים וכסתות במקום מעות, טען בעל הבית שאין לו מאומה. שתק רבי עקיבא וקבל את הדברים באהבה, הפשיל את השק עם חפציו על כתפו, ויצא מביתו של אדונו בפחי נפש. הגיע רבי עקיבא לביתו בידיים ריקות, ואולם הוא המשיך לדון את אדונו לכף זכות, על אף שהדבר היה קשה מאוד, שכן האדון היה עשיר מכלל ובעל ממון רב. עברו ימי חג הסוכות, ולאחר הרגל החל בעל הבית להכין את שכרו של רבי עקיבא הפועל, והמשיא היה כה כבד עד שהוא נאלץ להעמיסו על שלשה חמורים. על החמור הראשון

מתפל

אמרות ופתגמים

- למד זכות על-כף-אחד, ואל תחשד בו ולא לדבר בו קטגוריה, ואף אם יאמרו עליך שאתה איש תם. ועלולם לא יעלה על דל שפתיך גנותם של אחרים. (רבי חיים פאלאנצי)
- צדיק רואה את מומי עצמו ומעלת הזולת, ואילו הרשע רואה את מעלות עצמו ומומי הזולת... (תלמידו רשב"ש)
- כמזה יש לזכור במבלי עולם, שגנורים בלילה שעות ארבות ומבלים את זמנם בהכל, מפני שבאשר יחזרו בתשובה יהיה להם הדבר קל לעבד את ה' ביום ובלילה... (רבי וולף מזבאריז)
- מי שמלמד זכות על אחרים, מלמדים עליו זכות בשמים. למד זכות מעורר זכות, ולמוד חובה עלולה לעורר חובה, חלילה. (רבי יוסף מאיר מספינקא)
- כשם שצריך לדון כל אדם לכף זכות, כך צריך לדון את הקב"ה לכף זכות וכל מה שבא על האדם הפל לטובה, וזו סגולה גדולה שבאמת יהיה בן והדברים יתהפכו לטובה ויפתקו הדינים. (רבי אהרן דוד מטרסקיזוריק הי"ד)
- כשם שהאדם לא מסגל לראות בעצמו איזו עוולה, ותמיד ידון את עצמו לכף זכות, כך הוא צריך לחשב על הזולת, ואם תהיה לו אהבת חברו כגופו, לא יוכל בשום אופן לראות ולדבר איזה דבר מגנה אצל חברו. (רבי צבי זאב פאלי)
- הגימטריה של התבות דן את כל האדם לכף זכות, כמנן התבות שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד. (רבי אייזיק מקאלי)
- הוי אחי, בבית עיני, דן כל אדם לכף זכות, ושמו פיה וכלשונך מלדבר שום דבר רע על איש ישראל. (רבי אייזיק מקומורנא)
- אפילו מי שגורא רשע גמור חלילה, צריך לחפש ולמצא בו איזה מעט טוב, שבאותו המעט הוא אינו רשע, ועל-ידי זה ישימץ בו איזה דבר טוב ודן אותו לכף זכות, הוא מעלה אותו באמת לכף זכות ויוכל להשיבו בתשובה. (לקוטי עזות)
- למה נאמר "הוי דן את כל האדם לכף זכות"? מפני שצריך לדון את כל האדם, לא לדון אותו על מעשה מסים, אלא לראות את כל האדם, עם מכלול התכונות והמדות שלו, ואז לא יקשה לדנו לכף זכות. (שפת אמת)

- אם ראית אדם שמדבר טוב על חברו, אף מלאכי השרת מדברים עליו טוב, ואם ראית אדם שמדבר רע על חברו, אף מלאכי השרת מדברים עליו רע. (מדרש משלי)
- פשיהיה אדם שלא תדע בו אם צדיק הוא אם רשע, ותראהו שיעשה מעשה, או יאמר דבר שאם תפרשהו על דרך אחת יהיה טוב, ואם תפרשהו על דרך אחרת יהיה רע, קח אותו על הטוב, ולא תחשב בו רע. (הרמב"ם)
- אם ירגיל אדם את עצמו לדון כל אחד לכף זכות ולדבר עליו טוב, יהפך להיות פלי וצנור אל הקדשה. (ספר חרדים)
- מצינו גדולי עולם שנגשלו ולא דנו את חבריהם לכף זכות, ועל אחת כמה וכמה אנו חסרי מדע וקצרי הבנה, כמה צריכים אנו לעין רעיון עמוק ורחב ובישוב הדעת על מעשי איש ופקדונו נדמים שחליטו ונוציא לאור משפטו, ופעמים רבות באות מריבות ותואנה בין בני אדם על עסקי חנם, רק טעות שנפלה בלשון ומכשול בראית המעשה, ועל זה אמר החכם "אל-תצא לרב מזה פן מה-תעשה באחריתך בהכלים אתה רעך. פריחסודך שמע ודבתיך לא תשוב". (העב"ץ)
- אמרו חז"ל בנגעים, שאין רואים נגעים ביום המקנן. רמז יש כאן, שבשעה שנגעים מעיבים על עם ישראל ופגעים מתרחשים עליהם חלילה, אין לחפש בהם חסרונות ולא לראות בהם נגעים. וכן מתפרשים דברי חז"ל שפדן הסומא באחת מעיניו לא יראה את הנגעים, מפני שהוא מביט על הזולת רק בעין אחת, עין שלילית, ולא רואה את הטוב שבו כדי לדון אותו לכף זכות. (גלילי זהב)
- אמר רבי חמא ברבי חנינא: למה נסמכו אהלים לנחלים, כנחלים נטיו כגנת עלי נהר פאהלים נטע ה"? לומר לה, מה נחלים מעלים את האדם משמאה לטהרה, אף אהלים מעלים את האדם מכף חובה לכף זכות. (מסכת ברכות)
- דרכו של אדם, שבאשר הוא רואה בקביעות אחרים שאינם מתנהגים כראוי, מתקורים רגשותיו. ולכן נצטוינו לדון כל אדם לכף זכות, כי אז לא יראה מעשי עברה וינצל מהקלה רגשותיו. (רבי יהושע לייב דיסקין)

המלכות על ישראל, והחליטו לשלח את רבי יהושע אל אחת משרות המלוכה החשובות. הלך רבי יהושע עם תלמידיו, ולפני שנכנס לביתה חלץ את תפליין, ונכנס לבדו. לאחר זמן-מה יצא אל תלמידיו ושאל אותם: "אמרו לי, תלמידי הקרית, מה חשבתם בלבכם לאחר שראיתם אותי חולץ את התפליין לפני בניסתי לבית"? אמרו לו התלמידים: "אמרנו בלבנו, כי פנראה אין רצונה להפגש עם התפלן הקדושות לבית שאינו קדוש שבו מתגוררים ערלים". שמח רבי יהושע על שדנו אותו לכף זכות, ואחר-כך הלך להטהר במקוה טהרה, ואמר תלמידיו שפנראה חשש רבי יהושע שמא נתן מעט רק מהשורה על בגדיו, וברב קדשותו הלך מיד להטהר במים חיים. ורבי יהושע אמר להם בלשון שבוועה שפפי שהם חשבו כן היה, "וכשם שאתם דנתם אותי לזכות, גם הקב"ה ידון אתכם לזכות". (מסכת שבת)

רוצים אנו לדעת מה חשבת עלינו בשעה שראית את הבגדים שלך בדינו? אמר להם אבא אמנא: "חשבת בלבי, שמא הזדמנה לכם מצות פדיון שבויים, ואתם זקוקים למעות, ומפנין שהתביישתם לבקש ממני מעות, לכן נטלתם ממני את הבגדים שלי". אמרו לו החכמים: "דע לה, שכל מטרותנו היתה לנסות אותה, אך אתה עמדת בנסיון בגבורה". מיד הושיטו לו החכמים את הבגדים שבידיהם, ואולם אבא אמנא סרב למקבלם בחזרה ואמר: "באותו רגע שראיתי שלקחתם את הבגדים, אמרתי בלבי כי אני מקדיש אותם לדברים שבצדקה, ולכן איני רוצה לקחתם שוב". אז הבינו אב"י מדיע היה אבא אמנא זוכה לשכר גדול ועצום, והיה שומע מדי יום פת-קול מן השמים שאומרת לו: "שלום עליך אבא אמנא". (מסכת תענית)

פעם אחת, בקשו חכמי ישראל לשנות גזרה מסוימת שגזרה

מספר

ספורי צדיקים

יקירי, כי מעולם לא דברתי בגנות שום אדם, ובנו זה ספר את הדבר בשלחנו הטהור, והוסיף פעם ואמר: "עלי להוסיף בזה נקדה שעמדת עליה מתוך ראיה והפרה. כל ימי גדלתי בין החכמים, וראיתי שאלו הצדיקים שנהגו בדבורם ולא דברו נגד שום יהודי, כגון אבי ועוד צדיקים שאביתי להפרידם, זכו ונמשו מהם שושלת זהב, דורי דורות של תלמידי חכמים ויראי ה'. ולעומת זה, אחרים שקנאת ה' בערה בהם קצת יתר על המידה, לא נשאר מהם זרע, ואף שכונו לטובה, בכל זאת הקדשה אינה סובלת זאת ולא נוה לו לאבינו שבשמים לשמע זאת, כי אין רצונו של הקב"ה בדבורים רעים נגד בניו". (צבי תפארה)

המקביל רבי אברהם חיים עדס ענתבי, היה מגדולי מרביצי התורה בירושלים ומגדולי הגאונים שבה. בצעירותו, כשהתגורר בארם צובא, נכנס פעם איש פשוט אחד לבית הכנסת והחל לצעק ולהתרגם במר לבו, על כי לא נותרו חכמים בעולם שתפלתם תעשה רשם, וכי העולם הולך ונחרב. הבין רבי אברהם כי דבר-מה מציק לו, והוא התענין אצלו על מצבו. קונן חלה כי זה כבר חדש ימים שאינו מסגל להרדם בלילה בהרגלו, מחמת פאב ראש גדול שתוקף אותו, ואינו מוצא רפואה למכאוביו. הרגיעו רבי אברהם בדברי נחם, הניח את ידו על ראשו של האיש וברכו זמן-מה, ולבסוף אמר לו: "לך לשלום ושנתה תערב עליה, רק הגהר שלא לדבר יותר כה מעתה ואילך, כי לא אלמן ישראל". עלה האיש על צוועו, ולשמחתו נפלה עליו תרדמה עזה והוא ישן כל הלילה, לאחר זמן רב שלא הצליח לישן פראוי. בבקר, מהר האיש אל בית הכנסת, ובקש מחילה מרבי אברהם על התפרצותו אמש, ובשר לו בשמחה כי ברכתו הועילה וכאב הראש הסתלק ממנו בשנתו. האיר לו רבי אברהם פנים ואמר לו: "דע לך, שפבר אמש סלחתי לך ודנתי אותך לכף זכות, מפני שידעתי שכל דבוריך לא באו אלא מתוך פאב וצער, ואין אדם נתפס בשעת צער. אבל מבקש אני ממך מכאן והלאה, שלא תהרהר אחרי תלמידי חכמים ולומדי תורה, והאיש יצא מלפניו בשמחה ובטוב לבב. (האיר המזרח)

בצעירותו של רבי אהרן מפלז, הורה לו זקנו רבי יהושע להרגיל את עצמו ללמוד בדרך הפלפול והחידוד. והוסיף טעם לדבריו, שאף כי אמנם אין זה למוד בדרך הישרה, אולם לפעמים רואים דברים שליליים שאחד מבני ישראל עושה, עד שקשה מאד לדון אותו לכף זכות, ורק על ידי דרך הפלפול והחידוד, אפשר גם זאת לפרש ולהטות לכף זכות. ואמנם, מיחד היה רבי אהרן במדה זו של למוד זכות על כל אחד מישראל, וכל ימיו היה סגורם של ישראל ומחפש רק את הטוב שבהם. רגיל היה לפרש את המשנה הראשונה של פרק כלל גדול במסכת שבת: "כלל גדול אמרו בשבת, כל השוכח עקר שבת", וכה היה מבאר: "כלל גדול הורו לנו חכמינו ז"ל, לעולם צריך ללמוד זכות על כל יהודי, ואם

אחד האריות שבחבורת קוצק, תחת הנהגתו של רבי מנחם מנדל מקוצק, היה רבי הירש בר מגרבונין, שרבים העריצוהו ואמרו עליו שהיה ראוי להנהיג עדה של ארבעים אלף חסידים. פעם ישב עם אחד מבניו ועסק בפרקי אבות, וכשהגיעו לדברי התנא "הוי דן את כל האדם לכף זכות", שאל הילד: "מדוע נאמר 'הוי' ולא נאמר סתם 'תדון את כל אדם לכף זכות'?" הסביר לו האב במתק שפתיו: "אמר נא בני, אם משהו יספר לך על אביו שהוא חלל את השבת, האם תאמין לדבר?" השיב הילד בשלילה מחלטה, ואמר: "לא, לא אאמין!" ואם יגידו לך שאביו שקר פעם, האם תאמין?" "אולי כן", השיב הילד בהסוס. "יודע אתה מה ההבדל בין שתי השאלות? ההבדל נעוץ בה. לא תאמין שחללתי את השבת מפני שגם אתה לא מסגל לחלל את השבת, אולם לשקר גם אתה יכול לפעמים, ויצא אפוא שכל אדם מודד את השני לפי מצבו הוא, ואם הוא עצמו לקוי בדבר-מה הוא לא מסגל להפך בזכותו של האחר. וזהו אפוא באור הלשון שבמשנה 'הוי', כי הורה יש כאן לכל אחד, 'תהא בן אדם!' הפך להיות איש ראוי המתקן במעשיו, ואז תוכל לדון את כל אדם לכף זכות..." (בית קוצק)

רגיל היה רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצא להזכיר את דברי הגהר כי "התורה והקב"ה וישראל כלם אחד הם", והטעים: "כשם שאסור להקשות קשיות על הקב"ה ותורתו, כה אין לבוא בקשיות על בני ישראל, ותמיד יש לדון אותם לכף זכות". בשעה שהיה הולך לבית הכנסת לתפלת כל נדרי' בהתקדש יום הכפורים, היו יהודי העיר עומדים משני צדי הדרך להביט בקלסתר פניו המאירים, ובכלתו היה מבקש מחילה מכל אחד מהעומדים כשדמעתו על לחיו, והוא לוחש בשפתיו ואומר: "חטאי גדול מחטאיכם". אחד מגאוני ליטא בקר פעם בביתו, ושוחח עמו בדברי תורה, כשהם עוברים על נושאים רבים מדרוש לפלפול ולחדושי הלכות, והיו הדברים שמחים כנתינתם מסיני. התפעל האורח מגאונותו הפכירה של הרבי, עד שלא עצר ברוחו, וקרא: "אוי, איזה איש גדול יושב לפני". הצטנע רבי מאיר יחיאל ואמר בענוה: "לא זו היא המדה, שהרי חז"ל אומרים במסכת מכות, פמה טפשים הם אותם שקמים מלפני ספר תורה ולא קמים מלפני אדם גדול, שהרי בתורה נאמר ארבעים יפנו ויבאו חז"ל והפחיתו מכה אחת. והדבר תמויה, למה לא הוכיחו זאת חז"ל מהפרשה שלפני כן? שהרי בספירת העמר נאמר 'תספרו חמשים יום', ובאו חכמים והפחיתו יום אחד, וקבעו לספר רק ארבעים ותשעה ימים? אלא נמצאנו למדים מכאן, שאדם גדול לא נמדד בגאונות בלבד, וגברא רבה אמתה הוא מי שידע להפחית מכה וסבל מאיש יהודי..." (מרבצי תורה)

רבי צבי הירש הלברשטם מרודניק, היה מיחד במדת למוד זכות, וכשבויעים לפני הסתלקותו התבטא באגרת שכתב לבנו ה"שפע חיים" מצאנזקלינגבורג, בזה הלשון: "האמן לי, בני

רואים יהודי שמוחלל שבת חלילה, צריך ללמוד עליו זכות כי מן הסתם הוא שוכח ולא מזיד, וזהו פננת חז"ל 'כלל גדול אמרו בשבת - כל השוכח...'. רבי משה מרדכי בידרמן מלולוב אמר עליו, שביקלתו להביא את המשיח מפני שאינו רואה שום רע על אדם מישראל, וצדיקים אחרים היו מכנים אותו "הברדיטשובי של דורנו" כדגמת רבי לוי יצחק מברדיטשוב שהיה סגורם של ישראל. אחד מחסידי בלו, שהתגורר בעיר מינכן שבגרמניה, בה התגוררו אז פחמשים אלף מבני ישראל, שרבים היו רחוקים מתורה ומצוות, נשאל פעם על ידי רבי אהרן על תפקידו, והלה ספר כי הוא משמש כשוחרט בעיר הגדולה. התעניין הרבי אם יש שוחטים נוספים בעיר, וכשהלה השיב בשלילה, חפש הרבי ללמוד זכות על בני העיר, ואמר: "ראו כמה חשובים הם יהודי מינכן, שכלם מקפידים שלא לאכל משראר שוחטים, רק משוחט אחד ירא שמים שהוא חסיד בלו... בליל שבת אחד בתל אביב, אחר עריכת השלחן, חזר הרבי לביתו כשהוא מקץ פחסידיים, ולפתע עברה על פניהם משאית גדולה, וכמה מהמלוים החלו לצעק 'שבת' על חלול השבת המחפיר בפרהסייה. החל הרבי ללמוד זכות ואמר: 'אולי יש כאן ענין של פקוח נפש?' אך הדברים לא התקבלו על לב השומעים, שכן היה נראה בעליל כי מדובר במשאית המיעדת לנשיאת משאיות כבדים, ולא במכונית פרטית או ברכב הצלה, אך היו כמה אברכים שהחליטו לברר את הדבר עד תם. הללו רצו אחר המשאית כברת דרך, ולפליאתם גלו כי היא נעצרה ליד בית הרפואה ששכן בסמוך, והתברר כי הרבי צדק בדבריו שיש ללמוד זכות על כל אחד מישראל, ובמשאית היו באמת אנשים שנוקקו לרפואה. (בכדושתו של אהרן)

את דברי רבי יהושע בן פרחיה: "והיו דן את כל האדם לכף זכות", העמיד לעצמו רבי יעקב מוצפי מבגדד כהוראת חיים והדבר היה נר לרגליו. תמיד היה מחפש ללמוד זכות על הכלל ועל הפרט, והיה מחפש לראות טוב אצל האל. פעמים רבות התבטא למקורביו ואמר: "לא תמיד עולה בידי ללמוד זכות בקלות, ולפעמים יש לי קשי גדול לעשות זאת, ואולם כאשר אני נזכר שא מצוה מן התורה של 'בצדק תשפט עמי'תך', אני מחפש ומוציא תדיר צד לכף זכות. כשהיו באים לספר לו דבר מה אודות אדם אחר, גם אם מעשיו והתנהגותו לא היו על-פי התורה וההלכה, היה מחפש עליו זכות ומוציא פרוש לדבריו, ומנסה להפוך בזכותו: 'אולי לא התפונן לכה, ואולי פונתו היתה אחרת? אולי לא שמעת היטב את דבריו, או שלא הבנת אותם כראוי?' וכך לא היה לו מעולם שום רשם שלילי על אדם מישראל. (ארי עלה מבבל)

התבטא פעם רבי זאב אינדלמן מבריסק ואמר: "אם לא מצאת זכות ללמוד על אדם, סמן הוא שלא חפשת מספיק". ורגיל היה לדרש כמין חמור את דברי המשנה באבות: "עשה לך רב, וקנה לך חבר, והיו דן את כל האדם לכף זכות", שהדברים נאמרו בזה אחר זה: "מכל יהודי אפשר לנסות ללמוד משהו, ולעשותו לרב עליו. ואם לא מצאת מה ללמוד ממנו, לפחות התחבר עמו לעבד את ה', ואם גם זה בלתי אפשרי, כי הוא במצב רוחני ירוד

ולא נתן להתחבר עמו, אזי חלים עליו דברי הסיים של המשנה 'והיו דן את כל האדם לכף זכות' ויש להמליץ טוב עליו ולהפוך בזכותו". פעם נכנס אליו בחור ישיבה אחד, שהיה שבור עד עמקי נשמתו מפני שחבריו פגעו בכבודו וגם בביתו לא כבדוהו מספיק, ורבי זאב החל לשוחח עמו על החובה לדון כל אחד לכף זכות. ואמר: "לשם מה נברא 'ראש עקם'? בשביל לדון כל אחד לכף זכות, ואז הראש העקם הופך להיות ראש ישר". וכדי להשיב את רוחו של הבחור, התישב עמו ולמד כחברותא את המעשה המובא במסכת שבת, אודות רבי עקיבא ששמש כשכיר אצל בעל הבית עשיר, והראה לו כיצד המליץ רבי עקיבא טוב על אדונו שלא שלם לו מאומה על עבודתו הקשה וחפש סברות משנות ומפתלות כדי לדון אותו לכף זכות, ולבסוף התברר כי בדיק כמו שחשב רבי עקיבא כך היה. הדברים השפיעו לטובה על הבחור, פניו לא היו לו עוד והוא יצא מלפניו כשהוא מעדד ומחשיל. (רבי וועלוול)

בליל שבת קדש אחד, יצאו מתפללי בית הכנסת "נחלת יצחק" שבתל אביב לאחר התפילה, והנה עובר לידם עגלון יהודי המצליף בסוסו בדרךו הביתה. נסערו המתפללים אל מראה חלול השבת, ואחד מהם פנהו "פושע ישראל" כשהוא גוער בו על חלול השבת המחפיר, וביחוד על כך שהוא עובר ליד בית הכנסת בשאט נפש כדי להכעיס את קהל המתפללים. גם שאר המתפללים גערו בעגלון ורתחו מזעם על מעשה הנבלה, וביניהם יצא גם רבה של השכונה, רבי יצחק איזיק פרידמן מקורשן, וכשראה את הנעשה, הרגיע את קהל המתפללים ואמר: "אולי יש לדון את העגלון לכף זכות, שמא שכח ששבת חיים? ובקול רב פנה אל העגלון ואמר לו: 'נכון ששכחת כי שבת חיים? רד נא מהעגלה, ומעתה ואילך יהיה זהיר להקדים לשוב הביתה בעוד חיים גדול, ולא תבוא חלילה לידי תקלה". דרכי הנעם של הרב עשו את פעלתם, ומאז הקפיד העגלון לשוב הביתה טרם התקדש השבת. (מקדשי שביעי)

המקבל הנודע רבי מרדכי שרעבי, היה רגיל לחפש תמיד בכל יצור אנוש את הצד החיבי שבו ולדון את העושה לכף זכות. וכאשר היה רואה אדם עושה מעשה פלשהו, היה מחפש להמליץ טוב עליו ולתור אחר הסבה שהביאה את האדם לנהוג כן. פעם הגיע לפתח ביתו בן בליעל אחד, איש פוחז וריק, והחל לחרף ולגדף את הרב, בהשמיעו נגדו טענות פוזבות ומקללו בקללות נמרצות. תלמידיו של רבי מרדכי נחרדו בראותם כבלע את הקדש, ואצו להשתיק את הכסיל מגדופיו וחרופיו, אך רבם עצר אותם, ומתוך מנוחה וישוב הדעת בקש מהם שלא להגיב כלל לדבריו של אותו אדם. ואף יותר מכה, הוא דן את האיש לכף זכות, ואמר: "מה תרצו מפונז? הרי איש מסכן הוא", ולא הוסיף לדבר על הענין מאומה. (הרב שרעבי)

הנצי"ב מוולוז'ין היה רואה בכל דבר את הצד הטוב והיה דן את כל אדם לכף זכות. פעם בא אליו משלח אחד מארץ ישראל, וכשהנצי"ב שאלו על הנשמע בארץ ישראל, החל הלה לספר דברי קנטור על העולים החדשים שבימים ההם שאינם שומרים

תורה ומצוות. רגז עליו הנצי"ב ואמר לו בזעף: "מרגל, צא מביתי! איך אתה מעז לדבר סרה בארץ ישראל?" נבהל חלה ואמר: "רבי, והלא כל הדברים שאמרתי אינם אלא דברי אמת". והנצי"ב השיבו מייד: "הלא גם המרגלים אמרו רק את האמת, ואף על פי כן נענשו קשות, כי יש לחפש את הטוב שבאדם, ושרא לא את השלילי שבה". בזקנותו, נסע לאודסה לצרכי בריאותו, ושם שהה שבועות מספר אצל תלמיד חכם אחד מוכבדי העיר. שבת אחת ישב במרפסת הבית כדי לשאף אויר צח, ומאחרו הראה לו יהודי פועל שמתקין תנורים בעצומה של השבת, והתרעם במרידות לב על חצפתו של היהודי הלז שפחל את השבת בפרהסיא. הקשיב הנצי"ב לדבריו במתינות, ולבסוף אמר לו: "ידיד, כלום סבור אתה שיהודי זה מחלל את השבת לרצונו? לא, יקירי. אלו היה נתן לנו לחזור לתוך מסתרי נפשו ולהתבונן על המתנה ומתנתם בו פנימה, היתה מתגלית לעינינו מלחמה נפשית והתאבקות פנימית. הנה מתגלה לפנינו לב כואב, מצטער ובוכה על חלול השבת, ובטוח אני שגם בלב יהודי זה בוער הניצוץ הקדוש הזה, ובודאי היה מעדיף להמציא בביתו ולהתענג עם בני משפחתו. אין ספק, כי מצבו הנורא מכריחו לזה, ובטוח אני שאין שום יהודי בעולם שיחלל את השבת שלא מתוך אגס." (רמ"ש ודורו)

בראשית הישוב היהודי בירושלים, פאשר המחסור והדחק היו תושבי קבע בבתיהם של בני העיר, היה יהודי אחד בעיר העתיקה שהתפרנס ממכירת ביצים. בקר אחד גלה האיש לתרדו, כי כשלישים ביצים נעלמו מחנותו באישון ליל. הדבר גרם לו עגמת נפש מרבה, שכן באותם ימים היתה כל ביצה יקרת המציאות, ולא פעם נאלצו משפחות רבות להסתפק מביצה אחת לכל ילדיהם, והפסד של שלשים ביצים הנה בשבילו הפסד גדול. קנה המוכר כי התופעה לא תשוב, אולם לאכזבתו גם למחרת נשנה הדבר ושוב נעלמה מחנותו פמוות ביצים הגונה. בדק האיש את דלת החנות והפנעול שבה, ולא ראה בהם שום סמני שבידה, וחשדו נפל על בעל החנות הסמוכה, שפא הוא חודר דרך הקיר המפריד בין שתי החנות וגונב את הביצים שלו. הלך האיש לרבי שמואל סלנט, שהיה ידיע בפקחותו הנדירה, והוא יעצו להניח פמה ביצים קשות בראש ערמת הביצים. למחרת, הפתע האיש לגלות נחש גדול שוכב מת, כשביצה קשה תקועה בגרונו וממנה נחנק לפנות. הבין האיש, כי הגנב לא היה אלא הנחש הגדול שקנן באחד החורים שבחנות, ונכח לדעת כי חשד לשוא בשכנו חפשו. (כף זכות)

התבטא פעם החזן אי"ש ואמר, שכל מה שברא השם יתברך בעולמו יש לו תועלת ומטרה. גם השכל שאינו ישר נברא על מנת לנצל לטוב, כדי להשתמש בו ללמוד זכות באפן מפתל ועקלקל. ונתן דגמה לכו, שאם אדם עובר במקום שיש חלולי שבת רבים רחמנא לצלן, ורואה מעת לעת את השבת מתחללת בגלל גסה, יתלה את הכל באדם אחד, ולא יאמר שבני אדם רבים מחללים את השבת. (מעשה איש)

באישיותו של רבי יחיאל מנחם מנחם זיטניצקי, ממקימי עליה של תורה לאחר שואת יהודי אירופה, היתה טבועה אהבת הבריות. ביתו היה פתוח לרווחה ועניים מרודים הביא בית, ואף שלעיתים לא היו האורחים אנשי מעלה ומדות, היה מביט בהם תמיד בעין טובה ומהפך בזכותם. בעמל רב וביגיעה גדולה, הצליח פעם לאגור סכום קסף נכבד, אותו צרר בשני צירות. פעם הניח את הצירות לשערה

באישיותו של רבי יחיאל מנחם מנחם זיטניצקי, ממקימי עליה של תורה לאחר שואת יהודי אירופה, היתה טבועה אהבת הבריות. ביתו היה פתוח לרווחה ועניים מרודים הביא בית, ואף שלעיתים לא היו האורחים אנשי מעלה ומדות, היה מביט בהם תמיד בעין טובה ומהפך בזכותם. בעמל רב וביגיעה גדולה, הצליח פעם לאגור סכום קסף נכבד, אותו צרר בשני צירות. פעם הניח את הצירות לשערה

ממלכה

על אחד מחסידיו של רבי הניד מאלכסנדר התהלכה שמועה, כי הוא מתהלך במקומות שאין רוח חכמים נוחה מהם. הוכיחו הצדיק עליה, והלה התנצל ואמר: "לחנם חושדים בי, ומתקנים בי הנאמר 'אשרי מי שחושדים בו ואין בו'". אמר לו הרבי: "מוטב שתניח ל'אשרי' זה, ותחזיק ב'אשרי' אחר, 'אשרי ישיבי ביתך'. שב בביתך ולא תבוא לידי חשד..."

בעצומו של יום תשעה באב, נתקל רבי ישראל סלנטר בחבורת צעירים פורקי על, כשהם אוכלים ושותים בפרהסיא. פנה אליהם וברכם בברכת 'בתאבון'. פיערו הפוזזים את עיניהם בתמהון, ולא האמינו למשמע אזניהם. הם אוכלים בעצומו של יום האכל על חרבן בית המקדש, והוא מאחל להם בתאבון? הסביר להם רבי ישראל ואמר: "מוטב לי לדון אתכם לכף זכות שהנכם מומרים לתאבון, מאשר ללמד עליכם כף חובה שאינכם אלא מומרים להקעים..."

רגיל היה רבי איזיל חריף לדבר בגנותה של מלכות רוסיה הרשעה, שהציקה ליהודים שגרו בה ורדפה אותם בלי חמלה. שאלו פעם משכיל אחד מקרב למלכות: "האם אינך יכול ללמד מעט זכות על המלכות שלנו?" חיד רבי איזיל ואמר: "צד אחד של זכות מצאתי במלכות זו, שהיא מונעת מחלוקות וחלוקי דעות בין הבריות. כי במלכיות אחרות זה מוצא בה צד זכות וזה צד חובה, ואלו במלכות רוסיה כלם לא מוצאים בה אלא צד חובה בלבד..."